

Сапронова Валерія,
студентка 4 курсу факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: Н. В. Павлик, к.філол.н., доцент (БДПУ)

ФУНКЦІЙНІ ВИДИ БЕЗОСОБОВИХ РЕЧЕНЬ У ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО

Безособовими вважають односкладні речення, головний член яких називає дію чи стан, незалежні від активного діяча [2, с. 120]. Вони належать до найбільш уживаної в граматичній структурі сучасної української мови групи речень, основним призначенням яких є вираження явищ природи чи стану людини. Дослідження цього різновиду односкладних речень пов'язується з працями О. О. Шахматова, І. Р. Вихованця, В. Д. Горяного, І. К. Білодіда, А. П. Загнітка, К. Ф. Шульжука та ін. Вітчизняні синтаксисти вказують на необхідність перегляду та систематизації відомих у мовознавчій літературі поглядів на речення, чіткого розмежування критеріїв розподілу односкладних безособових речень за групами тощо.

Актуальність статті зумовлена потребою дослідити функційні типи безособових речень в ідіостилі Миколи Хвильового. **Мета** наукової роботи – з'ясувати специфіку односкладних безособових речень, проаналізувати критерії їх класифікації тощо. **Методи дослідження** – лінгвістичний опис мовних фактів та структурно-семантичний метод.

У результаті аналізу функціонування безособових речень у прозі Миколи Хвильового нами виділено такі їх види за способом вираження головного члена (в основу дослідження функційних різновидів безособових речень за способом вираження головного члена покладено класифікацію К. Ф. Шульжука [2, с. 120-126]).

1. Власне безособові речення; головний член виражений безособовим дієсловом без або з афіксом *-ся*. Речення цього різновиду містять повідомлення про стихійні явища, стани і процеси в навколишньому середовищі; в них виражаються переживання, настрої й фізичні відчуття людини, внутрішній стан особи або ж модальні значення бажання (небажання) тощо, наприклад: **Світало** – і вони розходились [1, т. 1, с. 126]; **Як мені хочеться до міста!** [1, т. 1, с. 130]; **Сіріло** – і дощу не було [1, т. 1, с. 129]; **Вже зовсім розвиднилось** [1, т. 2, с. 200].

2. Безособові речення, головний член яких виражений особовим дієсловом, ужитим у безособовому значенні. Виділяється дві їх підгрупи. Безособові речення першої підгрупи, в яких функцію головного члена виконує особове дієслово без афікса *-ся*, мають декілька функційних різновидів: вони означають стихійні, атмосферно-метеорологічні природні явища і суто природні, фізичні процеси; відтворюють стихійні процеси, що реалізуються за допомогою якогось предмета, що чинить дію, або ж певного явища природи; передають різні вияви фізичної та психічної сфери в організмі людини, її настрої, переживання, наприклад: **В залі зовсім змертво** [1, т. 2, с. 30]; **І знову зими не було, і було мокро й осінньо...** [1, т. 1, с. 129]; **Хтось ламав гілки в лісі – не людина, тріскало в лісі** [1, т. 1, с. 133].

Інші ж безособові речення цієї групи залежно від семантики головного члена вживаються винятково на означення своєрідних психічних і фізичних станів людини, наприклад: *Уночі вона лапала свій живіт, і їй здавалося, що він росте й вона це відчуває* [1, т. 1, с. 128]; *І мріялось, і ще мріялось...* [1, т. 1, с. 125].

3. Безособові речення, головний член яких виражений незмінною предикативною формою на *-но, -то*. У таких реченнях повідомляється про дію в її результаті, а не в процесі. Вони вживаються на позначення природно-фізичних явищ та дій, які не залежать від людської волі, наприклад: *Тут вам, нарешті, мало не біля кожного будинку розведено запашні клумби, що так пахнуть улітку приїсним запахом резеди* [1, т. 2, с. 7]; *У кожній хаті було розчинено скриню і повибрано з неї одіж на підводу* [1, т. 1, с. 184].

4. Безособові речення, головний член яких виражений прислівниками, словами категорії стану, предикативним словом *нема* тощо, наприклад: *Було тоскно й було радісно* [1, т. 1, с. 130]; *Зими не було, й знову було мокро й осінньо* [1, т. 1, с. 128]; *Тепер тихо, тепер ідять* [1, т. 1, с. 131].

Отже, у вітчизняному мовознавстві розрізняють такі функційні види безособових речень: речення, в яких головний член виражений безособовим дієсловом; в яких особові дієслова вживаються у ролі безособових; головний член виражений безособово-предикативними словами (прислівникового походження, іменникового походження, модальним словом типу *треба, можна, необхідно*, заперечними предикативними словами *нема(-є)*, безособовими формами на *-но, -то*).

ЛІТЕРАТУРА

1. Хвильовий М. Твори: у 2-х т. / Микола Хвильовий. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 1: Поезія. Оповідання. Новели. Повісті. – 650 с.; Т. 2: Повість. Оповідання. Незакінчені твори. Нариси. Памфлети. Листи. – 925 с.
2. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 408 с.

Семенова Вероніка,
магістрантка

Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. М.Ліпич**, к.філол.н., доцент (БДПУ)

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ВТОРИННИХ ІМЕННИКІВ У НОВЕЛАХ О. ГОНЧАРА

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю інтенсивного розвитку лінгвістичних досліджень з різноманітних проблем структурної організації та функціонування художнього тексту в українському мовленнєвому середовищі. Поглиблення наукового вивчення системної організації української мови повинне дозволити в майбутньому докладно виявити фактори, що впливають на закономірності функціонування